

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Resim Anasanat Dalı

173 868

**BİTPAZARI NESNELERİNİN GÖRSEL YORUMU
VE SOSYOMORFİK SANAT**

Erdal Ateş

Yüksek Lisans Sanat Eseri Raporu

Ankara, 2006

BİTPAZARI NESNELERİNİN GÖRSEL YORUMU VE SOSYOMORFİK SANAT

Erdal Ateş

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Resim Anasanat Dalı**

Yüksek Lisans Sanat Eseri Raporu

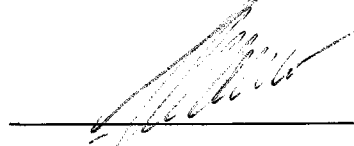
Ankara, 2006

KABUL VE ONAY

Erdal Ateş tarafından hazırlanan "Bitpazarı Nesnelerinin Görsel Yorumu ve Sosyomorfik Sanat" başlıklı bu çalışma, 20.06.2006 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sanat Raporu olarak kabul edilmiştir.

Prof. Hasan Pekmezci (Başkan-Danışman)

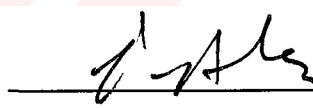
Yrd. Doç. Söbütay Özer

Yrd. Doç. Birsen Giderer

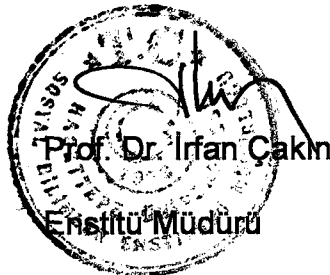

Yrd. Doç. Mustafa Salim Aktuğ

Yrd. Doç. İsmail Ateş

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İrfan Çakır
Enstitü Müdürü

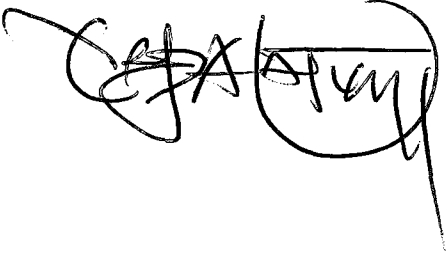
BİLDİRİM

Hazırladığım raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☒ Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden açılabilir.
- ☐ Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

20.06.2006

Erdal Ateş

ÖZET

ATEŞ, Erdal. *Bitpazarı Nesnelerinin Görsel Yorumu ve Sosyomorfik Sanat*, Sanat Raporu, Ankara, 2006

Geçmişe oranla, büyük bir hızla gelişen, günümüz teknolojileri insanların kullanımına her an yeni nesneler sunmaktadır. Toplumsal iletişim ve etkileşim araçlarının ve reklamların bombardımanı bireyleri sürekli yönlendirmesi, bu yeni teknolojik üretilere sahip olma duygusunu geliştirmektedir. Bu nedenle kullanılan her nesne, yerine yeninin konması, eskisinin atılması, satılması gereğini doğurmaktadır. Özellikle anakentlerde kurulan bitpazarları bu nesnelerin alınıp satıldığı yerlerin genel adıdır. Bitpazarındaki birbirinden ilginç nesneler, başka bir yaşam kesiti tarafından, yeniden kullanıma girmeyi bekler. Buradaki nesneler, toplumun yaşanan maddi kültürünü yansıtan bir aynadır. Bu aynaya bakarak ilgili topluma dair her yönden birçok yorum yapılabilir.

Bitpazarı tezgâhlarında kırık, yırtık, bozuk gündelik maddi eşyaların yanında manevi değerle yüklü eşyalar da göze çarpar: Aile albümlerindeki fotoğraflar, madalyalar, teşekkür ve takdir belgeleri, kişiye özel mektup, anı, günce gibi metinler... Değişen değer yargıları alınıp satılması söz konusu olmayan ya da alınıp satıldığında ayıp sayılan manevi değeri olan eşyaları bile bitpazarına düşürmüştür. Değişen değer yargıları ve günümüzün yaşama bakış açısı içinde her şey satılıktır artık.

Bitpazarında tezgâhlarda, yerlerde, raflarda birbiriyle ilgisiz “döküntü mallar”, müşteriler altını üstüne getirdikçe çarpıcı bir kaotik görüntü oluşturur. Bu görüntü, her yeni gelen meraklılar tarafından sürekli değişir.

Bu araştırmada, yukarıda anlatılan özellikler nedeniyle bitpazarına ilgi, buradaki belli nesnelere odaklanma, onlara ilgi duyma ve öyküler kurgulamakla başlamıştır. Daha sonraları, çok yönlü hazlar içinde, sık sık gezilen bu mekanlardaki nesneler, resim yapmak için, çizimlerle, fotoğraflarla belgelenmiştir.

Dadacılardan günümüze kadar kimi sanatçılar nesnenin temsilini değil bizzat kendisini görsel yapı olarak ele almıştır. Duchamp, Beuys, Arman, Höch, Spoerri, Villiglé, Doğançay, Altan Gürman bu alanda çalışmalar yapan en önemli sanatçılardır. Bu sanatçıların çalışmalarında nesne görsel anlatımın öznesidir. Adı geçen sanatçıların çalışmaları özellikle incelenmiştir.

Sanatsal çalışmalarda, her nesne dramatik bir öykü olarak düşünülmüş ve gündelik yaşamda yan yana göremediğimiz kimi nesnelerin insani değerlerin yitimi ve değişimi eleştirel ve sorgulayıcı bir bakış açısıyla işlenmeye çalışılmıştır. Çalışmalarda bu yön, özellikle oyuncak bebekler, aile fotoğrafları gibi içsel yakınlık duyulan kimi nesneler simgeleştirilip alegorik anlatımlarla imlenmeye ve görselleştirilmeye çalışılmıştır.

Doğaya ait nesnelere odaklanan biyomorfik sanata karşılık, toplumsal kimliği olan doğal olmayan bitpazarı nesneleri, “sosyomorfik” nitelemeye ele alınmıştır. Bu yeni kavramın sanatsal anlamda temel vurgusu, toplumsal yaşamda, deformasyona uğramış maddi kültürün ortaya çıkardığı görsel boyuttur. Çöplük, hurdalık, bitpazarı sosyomorfik yapıların başat olduğu alanlardır.

Anahtar Sözcükler

Bitpazarı, nesne, görsel yorum, sosyomorfik sanat

ABSTRACT

Ates, Erdal. *Artistic Report on the Visual Interpretation and Sociomorphic Art of the Items in the Flea Market*, Ankara, 2006.

Today's technology, which is developing much more rapidly as compared to the past, is offering innovations every minute to be used by people. Bombarding by social communication and interface tools and advertisements, constantly direct the individuals and instill in them the desire to acquire these new technology novelties. Therefore, this requires that the items in use are replaced with new ones, and the old ones be disposed of, or sold. The flea markets, usually found in major cities, are the names of the places where such items are sold and bought. Interesting items in the flea markets are waiting to be purchased to be used by people of another life-style. The items in the flea markets are mirrors reflecting the cultures of the lives lived by the society. Conclusions, in many aspects, may be drawn about the society by looking at this mirror.

In addition to the cracked, torn and broken daily use items that can be seen in the stands of the flea markets there are also many items that bear emotional values: Pictures from family albums, medals, certificates of appreciation and commendation, personal letters, texts from diaries, memoirs, etc.

Even items with emotional values with changing scales of value and which normally would not be sold or bought and even condemned for doing that are available in the flea markets. With today's perspective of life and the changing values everything is for sale these days.

The stands, shelves and floors in the flea markets create a striking and chaotic appearance as the customers stir up the "junk goods" which are not related with each other in any way. This appearance is constantly changed by the next newcomer.

Due to the features explained above, this research was started with interest in flea markets, focusing on certain items here, showing of interest to them and making up of stories on these items. Later, in order to draw a picture, the items in these markets, which are visited frequently and which give multi-faceted pleasures, were documented with drawings and pictures.

Some of the artists, from Dadaists up to date, have viewed the item itself as the visual structure and not what is represented. Duchamp, Beuys, Arman, Hoch, Spoerri, Villigle, Dogancay, Altan Gurman are the most important artists who have worked in this field. In the studies of these artists the item is the subject of the visual expression. We have especially studied the works of the said artists.

In all the artistic works, every item was viewed as a dramatic story and some of the items, which normally would not be found side by side in normal life, and the loss and change in human values, were approached with a critical and questioning point of view. In the study, this aspect, especially intimate items such as baby dolls, family photographs were symbolized and were defined and visualized in allegorical expressions.

As opposed to biomorphic art which focuses on items that belong to nature, "sociomorphic" approach was used on the flea market items which have social identity and which are not natural and which have social identity. The basic emphasis of this new concept, in the artistic sense, is the visual dimension of the culture which has become deformed in social life. Garbage dumps, junkyards, and flea markets are dominant areas of sociomorphic structures.

Key words

Flea market, object (item), visual interpretation, sociomorphic art.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No:
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	v
RESİMLER DİZİNİ	vi
GİRİŞ	1
 I. BÖLÜM	
NESNE VE SANAT	7
MADDİ DÜNYANIN DÜŞSEL AYNASI	12
DEĞERSİZ OLANIN DEĞERİ	14
GEÇMİŞ ZAMANIN İMLEDİKLERİ	17
BAŞKALAŞAN ŞEYLER	19
ONLARI TANIMAK: ONLARA TANIK OLMAK	21
DÜŞSEL NESNELER YA DA NESNELERİ DÜŞSELLEŞTİRMEK	23
 II. BÖLÜM	
ÖZNE VE NESNE İLİŞKİ BİÇİMLERİ	27
SOSYOMORFİK SANAT	28
BİTPAZARINDA SOSYOMORFİK BOYUT	31
 III. BÖLÜM	
RESİM ANALİZLERİ	34
SONUÇ	49
KAYNAKÇA.....	51
EKLER.....	55
ÖZGEÇMİŞ	63

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1- Erdal Ateş, Fotoğraf, "Artakalan-1", 9x13, 2000	1
Resim 2- Erdal Ateş, Fotoğraf, "Artakalan-2", 9x13, 2000	2
Resim 3- Erdal Ateş, Fotoğraf, "Artakalan-3", 9x13, 2000	2
Resim 4- Erdal Ateş, Fotoğraf, "Artakalan-4", 9x13, 2000.....	3
Resim 5- Erdal Ateş, Fotoğraf, "Artakalan-5", 9x13, 2000	4
Resim 6- Erdal Ateş, Fotoğraf, "Artakalan-6", 9x13, 2000.....	4
Resim 7- Erdal Ateş, Fotoğraf, "Artakalan-7", 9x13, 2000.....	5
Resim 8- Erdal Ateş, Fotoğraf, "Artakalan-8", 9x13, 2000.....	5
Resim 9- Picasso, "Gitar", 77,5x35x19,3, 1912-1913.....	7
Resim 10- Max Ernst, Kolaj, 51x43cm,1967	8
Resim 11- Fernand Léger, "El ve Şapkalarla Kompozisyon", Tuval Üzerine Yağlıboya, 248x185cm, 1927	9
Resim 12- Joseph Cornell, İsimsiz, Konstrüksiyon, 1945	10
Resim 13- Marcel Duchamp, "Bisiklet Tekerleği", 64,8X60,2cm, 1913/1964.....	11
Resim 14- Edward Kienholz, Karışık Teknik, 1961	13
Resim 15- Joseph Beuys, "Çeşitli Nesneler Üzerine Yağlıboya", 55,8x54,5x162cm, 1951-1963	14
Resim 16- Arman, "Bernar Venet'in Robot Portresi", Plexiglass İçerisinde Bir Levha Üzerine Monte Edilmiş Kişisel Nesneler, 1977	15
Resim 17- Jean Tinguely, "Metal Armoni", 420x1250x220cm	16
Resim 18- Erdal Ateş, Fotoğraf, "Artakalan-9", 9X13cm, 2000	17
Resim 19- César, Sıkıştırılmış Nesneler, 153x73x65cm, 1921	22
Resim 20- Konrad Klapheck, "Ev Canavarları", 58x70cm, Tuval Üzerine Yağlıboya.....	24
Resim 21- Andy Warhol, "Kellog's Kutuları", 68,6x61x48,3 cm, 1971	28
Resim 22- John Cahmberlain, "Büyükannenin Şapkası" Boyanmış ve Kromlanmış Çelik Plakalar, 183x185,5x155cm, 1981.....	30
Resim 23- Jacques Villeglé, "Parçalanmış Afişler", 1988, 235x185 cm.....	33
Resim 24- Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006	34

Resim 25- Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 121X160 cm, 2006	36
Resim 26- Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006	37
Resim 27- Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 127,5X195 cm, 2006	38
Resim 28- Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006	39
Resim 29- Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006	40
Resim 30- Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006	41
Resim 31- Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006	43
Resim 32- Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006	44
Resim 33- Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006	46

GİRİŞ

"Benim bildiğim, nesnelerin insana dokunmaması gerekir. Çünkü canlı değildir. Aralarında yaşar, onları kullanır, sonra yerine koruz. Onlar sadece yararlıdırlar. Oysa bana dokunuyorlar. Çekilmez bir durum bu. Onlarla bağlantı kurmak korkutuyor beni. Sanki hepsi birer canlı hayvan."

Bulantı(Sartre 2002: 20-21)

Her şey pazar günleri Kağrı Pazarı Camisi karşısındaki boş alana kurulan yeni bitpazarına gitmemle başladı. Yeni kurulan bu pazarın hemen yanbaşıda haftanın her günü açık olan İtfaiye Meydanı'ndaki bitpazarına da sürekli giderdim ama bu yeni pazarın beni çeken daha kuvvetli bir gücü vardı. Bütün satıcıların önündeki nesneler onların deyişleriyle "mallar"; yüzlerce, binlerce öykü toplamıydı. Yerlerde gazetelerin, naylonların üzerinde üst üste yığılmış bu nesneler gündelik yaşamda pek karşılaşılmayan türden görüntülerdi. Evet, görüntü! İşte, bu görüntü bombardımanı beni altüst etmişti. Görüntüler hem bilinendi hem de bilinmeyendi benim için. Bilinendi; çünkü, üst üste yığılmış o nesneleri ben de kullandım ve kullanmaktayım kısaca yaşamımda iç içe olan varlıklardı. Bilinmeyendi; çünkü yanyana göremediğim birçok nesne çatışkılı bir duruş taşıyordu. Ve kimi nesneleri inceledikçe yeni şeyler keşfediyordum. Neler yoktu ki? Ajandalar, oyuncaklar (en çok da bebekler!), hatıra defterleri, takılar, kitaplar, dergiler, plaklar, saatler, vazolar, boş parfüm şişeleri, ayakkabılar, bozulmuş, parçalanmış elektronik aletler, amatör resimler, aile albümlerindeki fotoğraflar...

Resim1 : Erdal Ateş, Fotoğraf, "Artakalan-1", 9X13cm 2000

Resim2 : Erdal Ateş, Fotoğraf, "Artakalan-2", 9X13cm, 2000

Evet, bitpazarında her şey vardır. Bir liraya da bin liraya da. Gündelik yaşamda yan yana görülemeyecek çok şey görülebilir orada: Macintosh bir bilgisayar ekranıyla, Remington bir daktilonun şaryosu, otuz yıl önce moda olan bir oyuncakla bozuk bir tetris; Münir Nurettin Selçuk'un bir taş plağıyla, Metallica'nın bir kompakt disk; Kuran'la Penthouse dergisi...

Resim 3: Erdal Ateş, Fotoğraf,
"Artakalan-3" , 9X13cm, 2000

Resim 4: Erdal Ateş, Fotoğraf,
"Artakalan-4", 9X13cm 2000

Nesne yığınlarını fotoğraflarken ilk önce tedirginlik duydum. Ki bu da doğaldı sanırım. Düşünün bir mağazaya giriyorsunuz, bir şeylere bakıyorsunuz, inceliyorsunuz; satıcı, istediğinizi sormak, yardımcı olmak için size yöneliyor ve siz fotoğraf makinasıyla bir şeylerin fotoğrafını çekmeye kaptırıyorsunuz kendinizi. Garip bir durum. Benimki de öyle oldu ilk zamanlar. Satıcılar, yerdeki "döküntü"leri, yine onların deyişiyle, fotoğraflarını çekmemi büyük bir merak ve şaşkınlıkla izliyorlardı. Yalnız satıcılar mı? Yerdeki o döküntülerin altını üstünü getiren başka müşterilerin de ilgi odağı oluveriyordum birden. Ama zamanla bütün satıcılarla tanıştım ve bazılarıyla dost bile oldum.

Yerdeki nesne yığınlarını ben de müşteriler gibi altüst ediyor bütün nesnelere tek tek dokunmak, onları incelemek istiyordum. Aslında dokunduğum her nesne imgelemimde bir öykü canlandırıyordu. Siyah beyaz aile fotoğrafları, oyuncak bebekler, madalyalar, şiir, hatıra defterleri, teşekkür, takdir belgeleri... beni en çok etkileyen nesnelardı.

İnsan yaşamında manevi değeri olan nesnelerin alınıp satılması insani ve toplumsal değerlerin hangi göstergesiydi? Tabii ki olmazsa olmaz insani değerlerin erozyona uğradığının bir göstergesiydi. Toplumumuzda yaşanan bazı gerçekleri düşününce insanların para karşılığında çocuklarını, organlarını satması gibi bu pazarlardaki insani ırkitten gerçekler de toplumdaki yaşanan trajik, antiinsani gerçeklerin ve olguların yansımasından başka bir şey değil kuşkusuz.

Resim 5: Erdal Ateş, Fotoğraf,
"Artakalan-5", 9X13cm, 2000

Resim6: Erdal Ateş, Fotoğraf,
"Artakalan-6", 9X13cm 2000

Kurulan bu pazarlarda bir çok nesne satın aldım. Evde bunların karşısında saatlerce sahiplerine dair çıkarsamalar yaptım bir oyun oynar gibi.

Derin bir hüzün ağdırıyordu birilerinden kalan ya da birilerinden firar eden bu nesneler. Küçükken bir keresinde bitpazarından bir kaban alınmıştı bana. Yün yakalı, apağır bir kaban. Bir arkadaşım kabanımı kastederek, bitpazarında satılan eşyaların ölen kişilere ait olduğunu söylediğinde ne çok ürkmüştüm. Eve torba torba taşıdığım bitpazarı eşyalarına ait öykülerde mi ölülerini yoksa? Kimbilir. Belki de!

Resim 7: Erdal Ateş, Fotoğraf, "Artakalan-7", 9X13cm, 2000

Resim 8: Erdal Ateş, Fotoğraf, "Artakalan-8", 9X13cm, 2000

Bir pazar günü, pazar yerine gittiğimde belediyenin alanda pazar kurmayı yasakladığını öğrendim. Kısa bir süre sonra aynı pazar, Ankara Kalesi'nin, Yeni Hayat İlköğretim Okulu'nun çevresine kurulmaya başladı. Artık her pazar günü bu yeni yere gidiyordum. Çok geçmeden belediye burayı da yasakladı. Yeni yer, Bentderesi'nde yol kenarında boş bir alandı. Daha sonra burası da yasaklandı... Kısaca pazar, bitpazarı neredeyse ben de onların peşindeydim bir iz sürücü gibi. Ayrıca haftanın tüm günleri kurulan bitpazarına da yolumu sık sık düşürüyordum. Pazarlarda yeni sürprizlerle karşılaşıyordum hep.

Bir pazar günü pazara gittiğimde bir satıcının tezgâhında bir kafatası gördüm. Evet bir insana ait kafatası. Önce; plastik, ağaç ya da seramik gibi bir maddeden yapıldığını sandım. Elime aldığımda, üst tarafında iki delik olan gerçek bir insan kafatası olduğunu gördüm. Satıcıya sordum, "Nerden aldın bunu?" diye. "Çöpten" dedi. "Beş milyon. Ama iki milyon ver. Sen yabancı değilsin..."

Bir saat sonra aynı satıcının tezgâhına gittiğimde kafatasını göremedim. Satıcı, "uzun saçlı, sakallı iki kişiye sattım" dedi. Sonra, torbalardan tezgaha mal dökerken ağzından o kederli sözcükler döküldü öylesine... "Kimbilir. Kimbilir bizim kafatasımız hangi çöplükten çıkacak..."

Evet kimbilir bizim kafatasımız hangi çöplükten çıkacak?

Kimbilir!

I. BÖLÜM

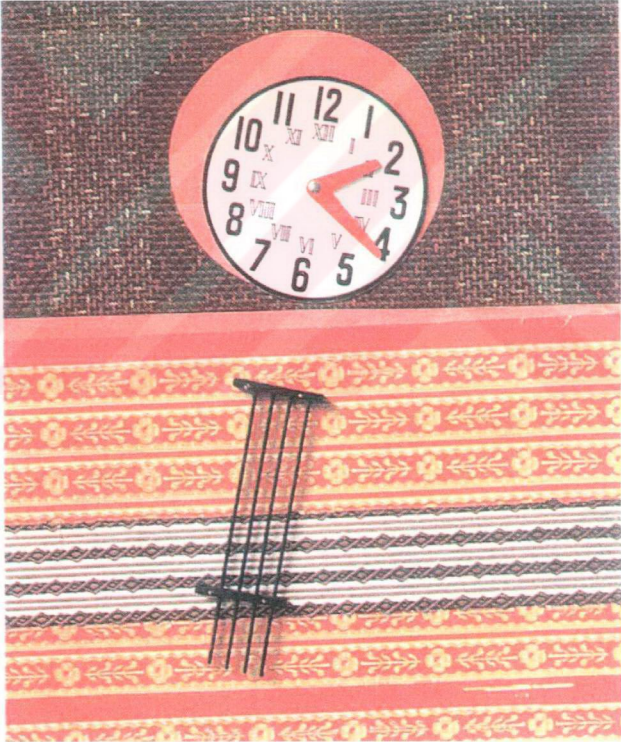
NESNE VE SANAT

Nesneler insan hayatında kaçınılmaz olarak varolurken bu birlikteliğin getirdiği ilişki doğal olarak sanata yansımıştır. İlkel insanın imgeleminde tasarladığı el baltasını (doğasal nesnelerin insani nesne üretimine dönüşümü) yeri geldiğinde mağara duvarlarına resmetmiştir. Plastik sanatlar tarihi başlangıcından günümüze doğa ve bilinçli insan eylemleriyle üretilmiş, nesnelerin iç içeliğinden başka nedir ki? Hangi döneme ait olursa olsun bir resim (figüratif ya da soyut) düşünün ki, izleği ne olursa olsun, içinde, doğrudan ya da dolaylı, nesne olmasın.

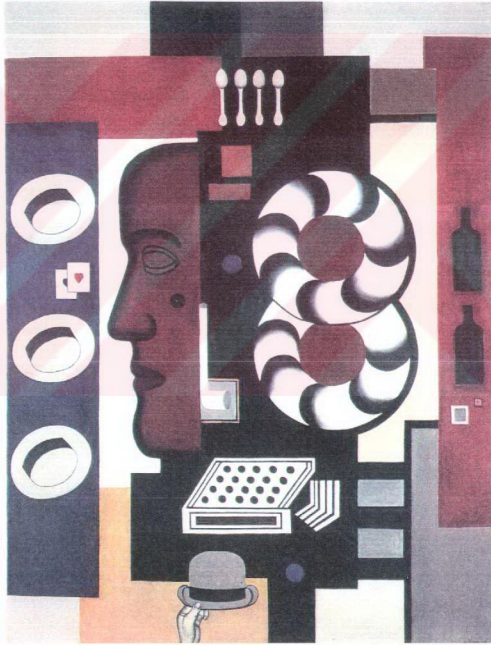
Resim 9: Picasso, "Gitar", 77,5x35x19,3, 1912-13

Picasso, “Gitar” (1912) adlı çalışmasıyla alışılmış sanat kalıplarını bir kez daha altüst ediyordu. Nesneyi anlatmak, yorumlamak yerine anlatacağı, yorumlayacağı nesnenin “bizzat kendisini” bir sanatsal çalışma olarak sunuyordu. Marcel Duchamp ise hazır nesneler odağında görsel anlatıları yaratırken Picasso’nun başlattığı nesnesel başkaldırının düşünüy bir anlamda gerçekleştiriyordu. Duchamp için nesneler başlı başına düşsel ve düşünceye ait bir dünyaydı. Bu düşü nasıl dile getiriyordu? “Daha 1913’te, bisiklet tekerleğini mutfak taburesine takmak ve onun dönüşünü seyretmek gibi eşsiz bir düşünceye kapılmıştım.” (Batur 1997:322)

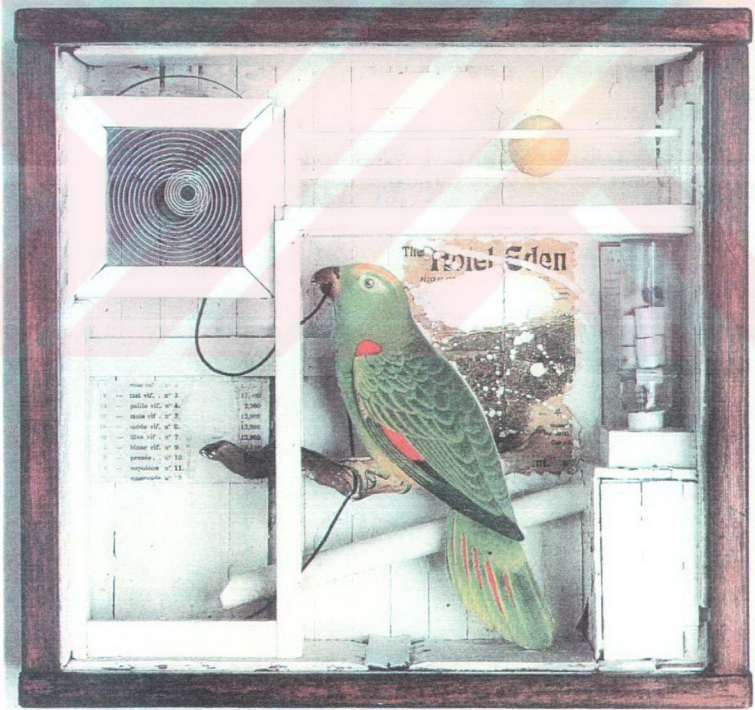
Resim 10 : Max Ernst, Kolaj, 51x43cm, 1967

Fernand Léger'nin resimlerinde nesneler temel bir izlektir ama o Duchamp ya da genel anlamda Dadacı sanatçılar gibi (Marcel Duchamp, Francis Picabia, Man Ray, Kurt Schwitters, Max Ernst...) plastik sanatsal alımlatmayı nesnelerle değil, söz konusu nesneyi bir başka boyutta, resimsel olarak, yaratmaktan yanadır. Nesnenin bilindikliğini, yaşanmış duyumlarla, aktarmak değil tam tersine bilindikliği resim diline dönüştürmek gerektiğine inanır: "Önemli olan insanın bir şeyin güzelliğini resmetmesi değil, nesneyi, bu bir anahtar bile olsa, plastik olarak yeniden var etmedeki tutumudur. Bu anahtarın 'varolan' bir nesnenin vakarını taşıması gerekir." (Adam Sanat, Eylül 1991: 60)

Resim 11: Fernand Léger, "El ve Şapkalarla Kompozisyon",
Tuval Üzerine Yağlı Boya, 248x185cm, 1927

Nesneler odağında görsel yorumlar doğal olarak farklı görsel türleri iç içeleştirdi. Resim, grafik fotoğraf, heykel, nesne... bazen hep birlikte varoluyordu. Kolaj, asamblaj (birleştirme), nesne sanatı gibi. Özellikle nesneler odağında biçimlenen asamblaj, anlatılacak olanın, temsil edilenin yerine geçerek alışlagelmiş klasik anlayış, dışında “sanat ve nesne” ilişkisini doğurmuştur. Nesnelerin kendisi bir çok sanatçı için artık çizgiye, renge, oyluma dönüşmüştür. (Bu alandaki sanatçıların bazıları: Joseph Cornell, Louise Nevelson, Edward Kienholz, John Chamberlain, Joseph Beuys, Robert Rauschenberg, Arman, Daniel Spoerri, Niki de Saint Phalle, Jan Voss, Burhan Doğançay, Altan Gürman...)

Resim 12 : Joseph Cornell, İsimsiz, Konstrüksiyon, 1945

Resim13: Marcel Duchamp, "Bisiklet Tekerleği", 64,8X60,2cm, 1913/1964

MADDİ DÜNYANIN DÜŞSEL AYNASI

“İskitler’de kurulan bitpazarına son gidişimde yağmurun yağması pazarın keyfini kaçırdı. Yağmur, rüzgâr, kar, korunaksız alanda mal satan satıcılar için bir felaket. Aniden bastıran bir yağmurda mallarını hızla torbalara doldurup kaldıran satıcılar, benim içsel ve dışsal yolculuğumu da sonlandırırlar hep. Ama bu defa farklı oldu. Birçok satıcı mallarını toplamadı, öylece bıraktılar ortaya. Bakanlara da, ‘Alın, toplayın işinize yarayanları’ dediler. Parayla aldığım birçok öteberinin üzerine yerlere atılmış ıslak birçok şeyi de doldurdum. En çok kaset ve elektronik alet parçaları vardı. Bir yerden de üst üste yığılmış VHS video kasetlerini aldım.

Pazardaki nesneleri inceleme ve taşıma arasında farklı duygular yaşıyorum. Tezgâhta incelerken, dokunurken karşı karşıya kaldığım imlerle ve imgelerle ilgili hızla öyküler geçiriyorum usumda. Belki de başkalarına da odaklanma düşüncesinden, ama torbayla taşıdıklarım bana somut, elde edilmiş kalıcı öyküler duygusu hissettiriyor ki bu da beni mutlandırıyor. Elimde taşıdığım nesneler, benim oyun araçlarım. Oyuncaklarım, ki çoğu da gerçekten oyuncak. Zaten sanat, Schiller’in yaklaşımına göre de oyundan başka ne ki?

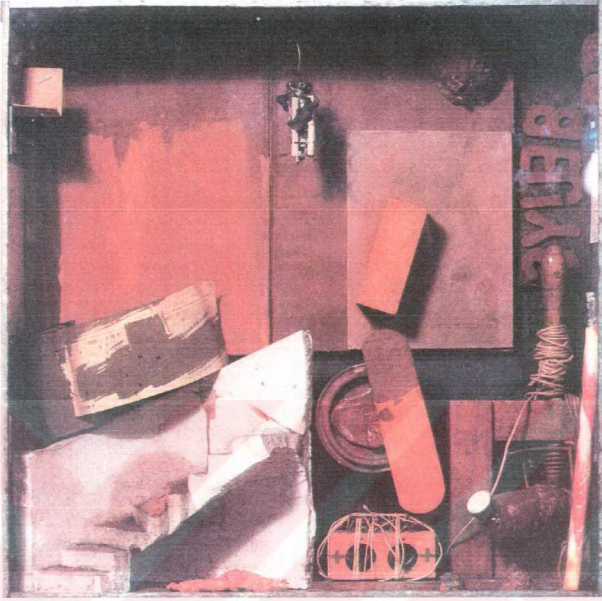
Benim nesnelere bu kadar içli dışlı ya da dışlı içli olmamı düşününce aklıma Jean-Paul Sartre’in(2002:165) ‘Bulantı’sındaki o cümleler gelir: ‘Nesneler dokunulsunlar diye yapılmamışlardır ki. Onlardan elden geldiğince kaçınarak, aralarından süzülüp geçmek daha iyi. Kimi zaman insan onlardan birini eline alır ve hemen bırakmak zorunda kalır.’ Benim için de her şey tam tersi; nesneler kesinlikle dokunulmak için yapılmışlardır; çünkü dokunmak, ‘dokunulan olmak’tır bir bakıma. Onlardan elden geldiğince kaçınmamak, onları dışsal ve içsel olarak hissetmek gerek. İnsan onları eline aldığı anda bırakmamalı, onları dinlemeli; tensel, duygusal, düşünsel ve ruhsal iletişime geçmeli...

* Bu çalışmanın kimi bölümleri öyküsel bir dille anlatılmıştır. Bu bölümler, tırnak içinde gösterilmiştir. E.A.

Nesnesiz bir dünya düşünülebilir mi? Ya da nesnesiz bir dünya nasıl bir dünyadır? Cevap: İnsansız bir dünyadır.”

Resim 14: Edward Kienholz, Karışık Teknik, 1961

Resim 15 : Joseph Beuys, Çeşitli Nesneler Üzerine Yağlı Boya,
55,8x54,5x162cm, 1951-1963

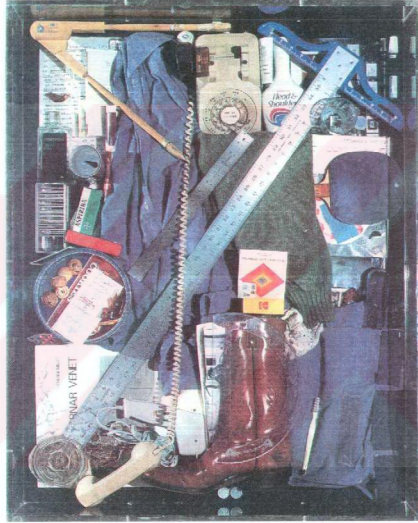
DEĞERSİZ OLANIN DEĞERİ

Bilinçli insan eylemiyle yapılmış her nesne yapıldığı dönemin maddi bir tanığıdır. Daha sonraki dönemlerde bu tanıklıkla karşılaşanlar için "alımlama" herkes için farklı kuşkusuz. Kimi için nostaljik, kimi için antika, kimi için kültür tarihsel anlamda bir izlek, kimi için sanatsal nesne, esin...

"Beni bir çok neden çekse de temel çekim, sanatsal alan. İlk başlarda bu düşünce yoktu. Bu nesnelerle kurduğum yakınlık doğurdu sanatsal alanı. Çocukluğumda da bu böyleydi.

Balgat Amerikan Hava Üssü içinde çok yüksek bir yapı olan evimizin uzağındaki Su Deposu'nun karşısındaki tarlalara askeri kamyonlar çöp dökerdi. Mahallemizin insanları talan ederdi bu dökülenleri. Biz çocuklar için de bayramyeri gibiydi bu sıradağ döküntüler...

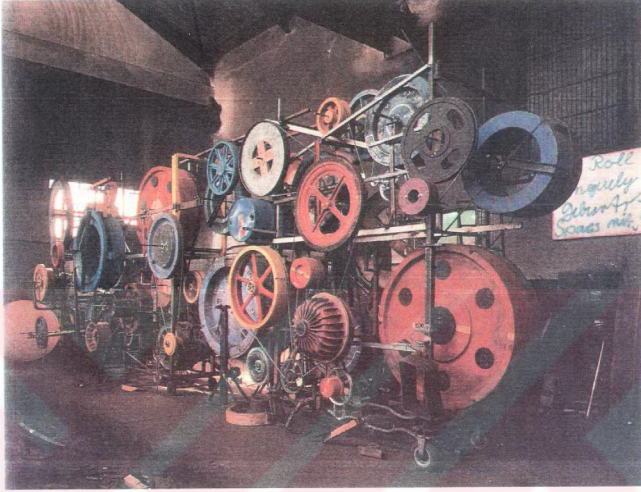
Çocukları, eski askeri kıyafetler, daha çok şapka, palaska, bot ve filtresiz sigaralar cezbederdi. Evet, sigaralar. Hiç açılmamış sigara paketleri. Üzerinde silah tutan bir asker silüetinin olduğu paketler.

Resim 16 : Arman, "Bernar Venet'in Robot Portresi",
Plexiglass İçerisinde Kişisel Nesneler, 1977

Binlerce, onbinlerce... Çoğu zaman kamyonlar sadece bu sigaralardan dökerlerdi. Her yer sigara dağı olurdu. Şimdi de düşünüyorum bazen o sigaraların niçin döküldüğünü... İlk sigarayı o zamanlar içtim. Bir torbaya doldurduğumuz sigaraları uzakta bir tepede arkadaşlarımla içerdik. O kadar çok sigara paketi vardı ki. Paketleri açar her sigaradan bir nefes çekip çekip atardık. Bu askeri çöplerden ilgimi çeken şeyler de çıkardı.

Daha çok cip ya da Reoların bozuk, kırık metal parçaları... Bunları eve götürür bahçede söküp, takar bazen de eklemeler yapardım.

Resim 17: Jean Tinguely, "Metal Armoni", 420x1250x220cm

Heykeltıraş Jean Tinguely'nin atölyesinin birkaç kilometre ötesindeki hurdalıktan metal parçalar topladığını okuduğumda ne çok sevinmiştim ve ne çok sevmiştim Tinguely'i. (Etkin Sanat, Mart-Nisan 2004: 14-16) Topladığı bu atıklar hem hayatını hem sanatsal yolunu değiştirmişti."

Daha bir çok sanatçı için de geçerli değil miydi bu sanatçı ile nesne arasındaki ontolojik ilişki.* Marcel Duchamp hazır nesneler (ready made) varlığının kendisini içsel olarak nasıl etkilediğini şöyle dile getirmiyor muydu? "Atelyemde bir bisiklet tekerleği bulundurma düşüncesi hoşuma gidiyordu.

* "Model ve ressam arasındaki işbirliğinin belirli bir ontolojik temeli vardır". John Berger, "Görüntü Dair Küçük Bir Teoriye Doğru Adımlar", Metis Yay., 1999 Çev: Bülent Somay

Şömine ateşinin dans eden alevine bakar gibi, zevkle bakmıştım ona. Sanki, atelyemde bir şömine ateşi varmış gibiydi, tekerleğin devinimi bana alevlerin devinimini anımsatıyordu.” (Ruppert 1996:130)

GEÇMİŞ ZAMANIN İMLEDİKLERİ

“Fotoğrafladığım pazar nesnelerinde belli nesnelere odaklanılmasa da yarı gizli bir odaklanma göze çarpıyor. Oyuncak bebekler hemen hemen her çalışmada var. Niçin bebekler? Yerlere dökülmüş onca nesne yığınının ilk kez dikkatle seyrettiğimde, incelediğimde beni irkiltten o yüz, bezden yapılmış ayakları ve başı beyaz o kırmızı büyük bebek olmuştu. O yüz... Acı dolu, o yüz... Söyleyeceklerini söyleyememiş, susturulmuş. O yüz... Bırakılmış ve unutulmuş. Bütün bakışları bir paratoner gibi kendine çekiyordu. Elime aldığımda sanki sokağa atılmış canlı bir bebeğe, ‘Ben varım. Senin artık bir ben’in var’ der gibi sarılmak istemiştım. Artık gözlerim hep bebeklerdeydi. Nerde bir bebek var, ki hep vardı hem de çokça, parmaklarım onların tenindeydi artık. Hüzün veriyordu bebekler bana. Bir kolu, ayağı olmayan gözleri oyulmuş, parçalanmış bir bebek gördüğünde bir insan ne hissedebilir ki? Neden kız çocuklarına bebek, erkeklere de tabanca alınır, verilir? Neden yetişkinler, kedi, köpek besler onlarla dost olur da çocukken o sınırsız hayallerinin aracı oyuncaklarla oynamak ya da onlarla dost olmak çok çocuksu ve komik gelir onlara?

Şimdi de çok duyarım hâlâ şu sözleri:

‘Hiç bebeğim olmadı benim’

Resim 18: Erdal Ateş, Fotoğraf, "Artakalan-9", 9X13cm, 2000

'Yoksulduk. Alamazdık. Mahallemizin oyuncakçı vitrininde o uzun sarı saçlı bebekleri görünce içim giderdi...'

'Taştan, ağaçlardan yapardım kendime oyuncaklar. Ne babam ne annem hiç biri almadı...'

'Benim olmadı ama kızıma istediği bütün oyuncakları alacağım. O yaşamasın benim yaşadıklarımı...'

Bir parfüm şişesi, kitap, kırık bir volkmenin bir insanın yaşamında önemi, anlamı olmayabilir. Olabilir. Ama oyuncak bir bebeğin? İnsan, geçmişteki ve şimdiki çocukluğunu yokumsayabilir mi? İşte bebekler insani yönümüzle bizi yüzleştiren birer simgedir. Bir çocuğa cicili bicili renkli kutusuyla, sevdirmeye düşüncesiyle alınan, armağan edilen o yapmacık ortam yoktur pazarlarda.

Atölyede resim yaparken tanımadığım bir bayan, resim doktora öğrencisiymiş, beni görünce çok şaşırmıştı. 'Sizin miydi bu resimler?' demişti, 'Şey. Ben sandım ki bu resimleri yapan bir bayan... Bu oyuncak bebekler filan...' "

BAŞKALAŞAN ŞEYLER

"Bugün İtfaiye Meydanı'na gittim. Kışın, yaz aylarındaki o curcuna yok. Soğuktan ve kar yağışından bir çok kişi mal satmıyor. Zaten artık o eski bitpazarının tadı tuzu da yok. Buradaki esnafın ve gezenlerin değişimiyle her yer pornocularla dolmuş. Ara sokaklardaki tüm dükkânları ve yol kenarlarında küçük tezgâhları porno dergi, VCD ve DVD'ler kaplamış. Eskiden, daha 4-5 yıl öncesine kadar, herkes rahatça, zevkle gezerdi. Özellikle de üniversite öğrencileri. Şimdi hiçbir bayan buraların yakınından bile geçemiyor. Diğer esnaflar da şikayetçi ama ellerinden hiçbir şey gelmiyor. Çok da meraklısı var bunların. Ben de artık bakmaya başladım. Hatta bugün bazılarını inceledim bile. Bitpazarı nesnelerinden yapmayı düşündüğüm üç boyutlu düzenlemelere bu pornografik kesitleri de katmayı istiyorum artık. Bir an her düzenlemenin yanına o düzenlemeyle ilgili, satıcının, doğal sesini de (konuşması) izleyicinin alımlama çeperine sokmak geldi usuma. Farklı nesne düzenlemelerinin karşısında farklı sesler:

'Ne alırsan 100 kuruş'

'Beş parça 1 Lira'

'Abi bu saat çalışıyor mu?'

'İkisine 5 kâat vereyim. Zaten kumanda gitmiş. Ben pil yatağı için alıyorum.'

'Hocam Erkin Koray'ın plaklarını sormuştum hani geçen hafta. Ne oldu bişeyler var mı?'

'Teyze o leğen bakır. Olmaz.'

'Olur be yavrum. 5 milyonum var. Bak hep senden alıyorum. Delik deşik olmuş zaten şuna bi baksana...'

'Bırak teyze, bırak. Hurdası 20 milyon eder onun'

'Ooo, hoş geldin abi gene doldurmuşsun öteberi. Bak bi kaç tane bebek ayırdım sana...'

Ya porno düzenlemeleri karşısındaki sesler?

'Porno! Porno!.. Gel abi, gel, seyrettirmeden vermiyoruz!'

'Porno... Emmeli, gömmeli... '

Her şey ne hızlı değişiyor. Pazardaki mallar, satıcılar, müşteriler... Kötü bir değişim. Bakıyorsunuz bir nesne, tıpkı günümüz popçuları gibi, belli bir süre yıldız parlıyor, gündemde kalıyor. Bir başka gün parlayan, gündemde kalan yıldız sönüyor. Bir başka yıldız, gündelik yaşamda insanların kullanımına hizmet için sahnedeki yerini alıyor. Teknolojik, bilimsel değişim alanları için gerekli ve önemli olan bu devinim acaba her şey için geçerli mi? Çocukluğumdan biliyorum, mahallede birisi evine yeni bir şey aldı mı herkes duyardı. Alınan her eşya insanlarla bir ömür boyu, bazen ömür boyundan da fazla, yaşam sürerdi. Ne acı verici bir duygu 'yaşanılmış şeyler'in yok oluşu... Evimizin yıkılacağı günlerde içim ne buruktu. Derin bir iç sızısı. Yakın birini kaybetmeyi bekleme acısı. Askere gitmiştim o günlerde de o an'ı görmemişim. Sonradan anlattılar. En çok da o balkonumuzu, ellerimle diktiğim vişne ağacını, lale ve nergislerimi düşünmüştüm. Nerede yaşayabilirim ki onları artık düşlerimden başka? Yaşantımda yeri olan nesneleri başka nesnelerle değiştirme edimi bana zor geliyor belki. Modayı da sevmiyorum bu yüzden. Bazı şeylere ben de yenildim, yeniliyorum ve daha kötüsü yenileceğim. Neler yok ki? Cep telefonu, dijital fotoğraf makinesi, bilgisayar... Geçmiş yaşantıya ve o yaşantının nesnelerine özlemle yazmıştım 'Yokuş Aşağı' şiirimi:

YOKUŞ AŞAĞI

Elimde tornet
ha bire koşuyorum mahalle yokuşunun başına
vardığımda avuç içindeki serçenin ürküntüsü
bir an önce uçup gitme isteği
hiç durmadan...
hep yokuş aşağı asfalt düşlerim
sonu olmayan
ve sonu olmayan gündüz
son model yarış arabaları, uçaklar...
sokuldu düşlere
bir kuru tahta, bir avuç çivi
uç yuvarlak demiri tanımadan, kaymadan

yok oldu mahalle yokuşları
 tornet dızırtıları
 çizik çizik asfaltlar...
 ha bire koşuyorum mahalle yokuşuna
 ellerim dirseklerim kan içinde
 giysilerim paramparça
 hep yokuş aşağı asfalt düşlerim
 sonu olmayan
 ve sonu olmayan gündüz... (Varoş 7/8, 1995:48)"

ONLARI TANIMAK: ONLARA TANIK OLMAK

"Bir gün bir arkadaşımı ziyarete giderken Mamak çöplüğünü uzaktan görmüştüm. Ziyareti boşverip çöplüğe doğru yöneldim. Müthiş bir çekim gücü vardı çöplüğün. Gökyüzünden binlerce, onbinlerce sığırcık ağıyordu sanki. Hayatımda ilk kez gökyüzünü ve yeryüzünü bu denli kuşlarla dolu görmüştüm. Kuş sesleri ve kanat şakırtıları yeri göğü inletiyordu. Belediyenin çöp kamyonları ha bire çöp döküyor, iş makineleri çöplerin altını üstünü getiriyor, çalışanlar da çöp ayıklıyordu kan ter içinde. Bir kenarda plastik nesneler, bir kenarda metal nesneler, bir kenarda kâğıt... Hepsi de dağ, sıradağ gibi.

Uzakta üç fotoğrafçı durmadan deklanşörlerine basıyordu. Bu çöplüğün çekici bir yer olduğunu çöplükte dolaşırken daha iyi hissedebiliyordum. Ayaklarımın altında şehirdeki insanların atıkları vardı. 'Burada her şey var.' demişti küfeyle çöp taşıyan genç bir adam. 'Altın, para, ceset... her şey işte.' . Tıpkı çocukluğumda Reolar'ın çöp dökerken çocukların çöpe üşüşmesi gibi burada da her yeni gelen yeni çöp kamyonuna insanlar üşüşüyordu.

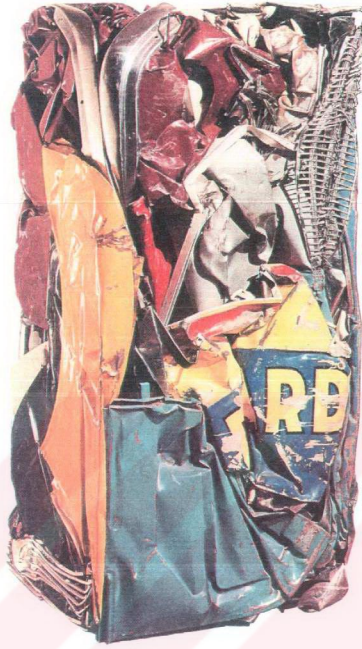
Hava kararınca dek sürekli dört bir yanda ateşler yanan çöp tarlalarında dolaştım. Burası nesne mezarlığıydı. Ama buradaki çalışanlar ölü saymadığı kimi nesneleri toplayarak tekrar hayat veriyorlardı. Toplanan nesneler tekrar buraya gelecek belki ve tekrar toplanıp yok olmaktan kurtulacaktı.

Tam çöplükten küçük adımlarla ayrılırken uzaktan gelen acı iniltilerle irkildim. İnilti gelen yere doğru yöneldiğimde kaskatı kesilmiştim. Onlarca köpek... Hepsi de birbirine kenetlenmişcesine yanan ateşlerin kıyısında tir tir titriyordu. Kiminin tüm tüyleri dökülmüş, kırmızı etleri görünüyor. Kimi kan revan içinde yaralı. Kimi sakat. Tam giderayak altüst olmuşum. Ölüme bırakılmak. Ve ölümü beklemek. Bir nesne kırılır, bozulur, eskir ve atılır çöpe. Doğal bir durum. Peki, ya bir köpek? Çöplük yok olum yeridir. İster evimizdeki çöp kutusu, ister mahalledeki çöp bidonu isterse şehir çöplüğü olsun.

Tıpkı bitpazarında dokunduğum, satın aldığım nesneler, özellikle de bebekler gibi bu ölümü bekleyen güzel, bence hepsi güzeldi, köpeklere de, hele de yavrulara dokunmak, sevmek ve onların acılarını dinlemek isterdim. Yapamadım. Eve geldiğimde hep onları düşündüm. Bir de gözümün önüne hep Cihat Aral'ın 'Çöp İnsanları' resimleri geliyordu."

Nesnelerin de tıpkı insanlar gibi bir ömrü var. Doğum (üretip), yaşam(eskiyip), ölüm gibi... Doğdukları günkü gibi kalamıyorlardı. Kalamazlar da. "Öte yandan, nesneler de insanlarla aynı anda dönüşüm geçiriyordu; masalar, sandalyeler, giysiler, sokak; ağaçlara ve manzaralara varıncaya kadar."

(Giacometti 2005:64-65)

Resim 19: César, Sıkıştırılmış Nesneler, 153x73x65cm, 1921

DÜŞSEL NESNELER YA DA NESNELERİ DÜŞSELLEŞTİRMEK

Nesneler mi bize egemen yoksa biz mi onlara? İktidar kimin? Görünürde egemen olan insan. Çünkü ortaya koyan (üreten) ve sahip olan insan. Nesne özneleşiyor, özne de nesneleşiyor bir anlamda. İnsanın nesnelerle ilişkisi araç olmaktan çıkıp amaçlaşmaya başladığı anda “yüceltme” ortaya çıkıyor. Nesnenin değeri, kimi zaman azlığından kimi zaman da yüksek değerde olmasından kaynaklanır. Ve nesnenin azlığı ya da yüksek değeri insan üzerinde egemenlik yaratır:

“Nesnelere değerlerini veren nedretleridir; çoğalmaları ölçüsünde değerlerinden kaybederler. Halkı zenginleştirmek için tüm genç kızlara birer zümrüt gerdanlık armağan etmenin çaresini bulan kişi, ancak zümrüt taşların tüm değerlerini yitirmesi ve artık hiçbir kızın onları istememesi sonucunu elde eder.” (Dubuffet 2005:16)

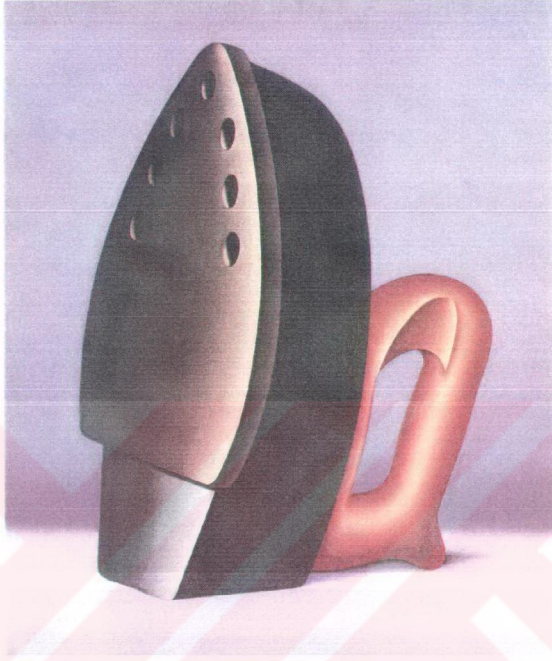
Tahsin Yücel'in “Kumru ile Kumru” adlı romanı, romanın kahramanı Kumru ile nesneler arasındaki ilişkiyi anlatır. Romanın arka kapağındaki yazı ilginçtir:

“Eşya, zamanla bize egemen olur. Başka pek çok konuda olduğu gibi eşya tutkusunda da televizyonun belirli bir etkisi vardır. Oysa bir yerde durup kendi kendimize sormamız gerekir: Kim kumanda etmekte? Biz mi televizyonu, yoksa televizyon mu bizi?” (Yücel 2005:Arka Kapak)

Kumru, daha önce bilmediği, kullanmadığı bazı eşyalara karşı merak içindedir. Onlarla tanıştıkça şaşkınlık yaşar hep. Zamanla onları elde etmek bir tutkuya dönüşür. Komşusu Tuna hanımda gördüğü buzdolabında olduğu gibi. Kumru bir buzdolabına sahip olabilmek için çırpınır. Sahip olduğunda, belli bir zamana kadar, buzdolabına karşı tutku devam eder ve sonra büyü bozulur. Başka eşyalar ilgisini çeker ve bir süre sonra onlara da sahip olur. Buzdolabında olduğu gibi büyü bozulmadan, tutkunun yitmesi ya da sıradanlaşmasıyla, önce bir egemenlik kurma vardır ki bunu kuran eşyadır (buzdolabı). Ta ki tutku yitene dek. Ve yiten tutkunun yerini kısa bir süre sonra başka tutkular alır:

“Kumru daha da yüksek bir perdeden hıçkırdı o zaman, hıçkırıkları biraz hafifler gibi olunca da saç kurutma makinesinden bulaşık makinesine, telefondan müzik setine ve televizyona, evdeki elektrikli araçları saymaya girişti.

‘Tuna hanım, çok ürküyorum bunlardan, korkuyorum, ya onlar da birer tutku olursa, ben ne yaparım?’ diye kekeledi. ‘Tek tek gelselerdi başa çıkardım belki, ama hepsi birden geldi.’” (Yücel 2005:183)

Resim 20: Konrad Klapheck, "Ev Canavarları", 58x70cm, Tuval Üzerine Yağlıboya

Kumru, nesneleri düşlediğinde daha çok mutludur aslında. Ve düş onu, düşlediği nesnelere sahip olmaya iter hep. Bir eşyaya sahip olmak için zor koşullarda çalışır ama bu zorluğu kurduğu düştten dolayı hissetmez bile. Haz veren sahip olma, egemenlik kurma değil düşleme ya da kendi üzerinde egemenlik kurdurtmaktır Kumru için:

"Daha birkaç gün öncesine kadar, çamaşır makinesinden bulaşık makinesine, bulaşık makinesinden fırına koşmayı, fırının kapağını kapatıp elektrik süpürgesini eline almayı, sayısı durmadan artan giysiler arasında seçimler yapmayı birer üstünlük göstergesi, birer mutluluk nedeni olarak değerlendirirken, şimdi tümünün umutsuz bir çırpınışın devinimleri olduğunu sezinliyor, o araçları rahatlıkla kullanmanın bundan böyle kendisine hiçbir haz vermeyeceğini biliyordu. Bir kez daha anlıyordu ki en güzeli bu nesneleri düşlemek olmuştı." (Yücel2005:205)

Çocuklarda da aynı şey gözlenir. Bir oyuncak gördüklerinde büyülenirler, haz duyarlar ve ona sahip olduklarında, kısa bir süre sonra atarlar ve onunla ilgilenmezler. Nesneleri düşlemenin ve onlara sahip olmanın sonu yoktur kuşkusuz.

Gittiğim bir köyde yaşlı bir çiftçi gençliğinde köylerine gelen ilk traktörün köylüler üzerindeki o inanılmaz etkiyi anlatmıştı: "Köylü şaşkınlık içindeydi. Onların gözünde traktör demirden bir şey değil etten kemikten bir şeydi sanki. Hatta yaşlı bir köylü yesin diye önüne saman bile koymuş traktörün."

Yaşlı çiftçinin tanıklığını Talip Apaydın'ın, "Sarı Traktör"ünde de görebiliriz. Roman başkişisi Ârif'inde, bir traktöre sahip olma düşü Kumru'nunkine benzer.

Traktör köylüler için bir kurtarıcıydı. Onları rahata, zenginliğe, mutluluğa kavuşturacak bir kurtarıcı. Ve kurtarıcılar için her şey yapılır. Traktörü meydana getiren her parçanın kendi başına bir kıymeti harbiyesi yokken bir araya gelip faydalı bir nesne olduğunda değersizlikten değerliliğe dönüşür. Özerklik kazanır: "Nesne bana sanki tutku yüklü ya da en azından kendine özgü yaşantısı olan bir şey gibi görünüyordu. Pasif konumundan çıkarak bir tür özerkliğe sahip olabileceği, hatta kendisini egemenlik altına almaya çalışan öznenen intikam alma kapasitesine sahip olduğunu düşünüyordum." (Baudrillard 2005:18)

II. BÖLÜM

ÖZNE VE NESNE İLİŞKİ BİÇİMLERİ

İnsanlığın ve nesnelerin tarihi birlikte düşünüldüğünde, nesnelerin varlığı insanlar için egemenlik ögesi olmuştur hep. Nesneye sahiplik kimi zaman doğaya karşı kimi zaman insanlara/toplumlara karşı ayakta kalmayı sağlamıştır. İnsan yaşamına giren her nesne kolaylık, fayda, güç, haz... getirirken aynı zamanda başka insanlara karşı farklı ilişki biçimlerini de doğurmuştur. Genel anlamda nesneye sahiplik güç yaratırken, doğal olarak, nesneye sahip olamamanın güçsüzlüğünü de yaratmıştır ve nesnelere sahiplik/sahipsizlik sınıfsal ve insani değerleri belirlemiştir. Alman oyun yazarı Georg Büchner'in (1813-1837), "Woyzeck" adlı oyununda oyun kahramanı (Woyzeck) ile yüzbaşı arasında geçen şu diyalog buna en güzel örnektir belki de:

"YÜZBAŞI: Woyzeck, sende erdem yok. Erdemli bir insan değilsin sen. Etile kan ha! Pencerenin önüne uzandığımda, yağmurlu günlerde, sokakta seken beyaz çorapları gördüm mü –amanın, Woyzeck, işte o zaman duyarım sevgiyi ben! Benim de etim var, kanım da. Ama, Woyzeck, erdem! Erdem! Yoksa nasıl doldururum zamanımı? Hep söylerim kendi kendime: Sen erdemli bir insansın, (Duygulu) iyi bir insan, iyi bir insan.

WOYZECK: Evet, yüzbaşım, erdem, -ama ben ulaşamadım daha ona! Bakın: Biz sıradan insanlarız, erdem olmaz bizde, içimizden geldiğince davranırız biz. Ama ben de bir efendi olsaydım, şapkam, saatim, eteği kuyruklu ceketim olsaydı, kibar sözler söylemesini bilseydim, ben de isterdim erdemli olmayı. Güzel şey olmalı erdem, yüzbaşım. Ama yoksul bir adamım ben." (Büchner 2001:182)

Gündelik yaşamımızda nesnelerin insan yaşamındaki ömürleri hızla azalmakta ya da azaltılmaktadır. Oysa, "Daha 1900'larda bir nesneyi ömür boyu kullanmak çok doğal bir durumken, son onyıllarda, bu zaman ilişkisi bütünüyle değişmiştir. Örneğe 1910 dolaylarında, bir işçi ailesi, düşün için bir divan alabildiyse, bu divan genellikle ömür boyu kullanılıyordu..." (Ruppert 1996: 9)

Ömür boyu kullanılan ya da kullanılması düşünülen nesne ile insan arasında zamanla kendiliğinden bir iletişim doğuyor. Bazı insanların sahip olduğu nesneler eskise ya da işlevini yitirse bile atamamalarının bir nedeni de budur. O nesnelere, bilinçli ya da istençdışı, anlamlar ya da anılar yüklenmiştir. Başkalarına göre değersiz olan o nesne, sahip olana göre değer biçilemez. İşte bu içsel olarak değer biçememenin yerini **“kullan-at toplumu”** (Ruppert 1996:9) almıştır.

SOSYOMORFİK SANAT

20. yüzyılın başlarında kimi sanatçılar doğayı önceki dönemlerden farklı bir bakış açısıyla yorumlamışlardır. Doğada sürekli “başkalaşım” a uğrayan kimi dokuların, nesnelerin antigeometrik soyut görünüşleri biyomorfik sanatı oluşturmuştur.

Sosyomorfizmin sanat boyutunda temel vurgusu, insanoğlunun ortaya koyduğu maddi kültürdür. Biyomorfik sanat “doğa” ya odaklanırken sosyomorfik toplumdaki deformasyona (kırılmış, bozulmuş, parçalanmış, yırtılmış...) uğramış nesnelere odaklanır. Bir başka benzetmeyle deformasyona uğramamış nesneler dünyasında deformasyonlular bir “alt maddi kültür”dür.

Resim 21 : Andy Warhol, "Kellogg's Kutuları",
68,6x61x48,3 cm, 1971

Doğadaki farklı görüntü ve nesneler gibi toplumsal yaşamda varolan ve devinimin yarattığı güçle sürekli biçimselliğini kaybeden yapılar ve nesneler kimi sanatçıların ilgi odağı olmuştur. Doğadaki yapıların başkalaşma nedeni doğa iken toplumsal yapılarındaki doğasal etkenlerden çok insanidir. Çöldeki kumların ya da bir ağacın kimi bölümlerini çekici bir soyutluluk kazandıran etken; yağmur, sel, rüzgâr... iken gündelik yaşamımızdaki bir ayakkabının, bir elektronik aletin, bir afişin eskiyerek, parçalanarak, yırtılarak değişimi doğadan önce insan ve toplum eliyle gerçekleşmektedir.

Bilinçli insan eylemi ile üretilen her nesne insana, dolayısıyla topluma ilişkindir. Nesneler kimi zaman bozulmamış geometrik halleriyle (Marcel Duchamp, Andy Warhol, Konrad Klapheck...) kimi zaman da bozulmuş, çoğunlukla geometrik özelliklerini kaybetmiş halleriyle (John Chamberlain, Jacques Villeglé, Raymond Hains, César...) sanatsal yaratılarda varolmuştur hep.

Özellikle büyük şehirlerde nesnelerin ömürlerinin bittiği ya da bitmediği halde bitmiş olarak görülüp atılan nesne mezarlıkları vardır: Çöplükler, özellikle şehir çöplükleri, hurdalıklar, bitpazarları gibi. Bunların dışında kimi nesnelerin de ya zamanla eskiyip parçalanmasından ya da çalışma yapılan yerlerdeki kaotik halleri sosyomorfik anlatılar oluşturur: Sokak afişleri, inşaat alanları gibi...

Maddi kültür bir toplumun her alandaki (sosyoekonomik, sosyokültür, kültür tarihsel...) nesnel gerçeklikleri bizlere sunan yansıtma araçlarıdır. Bir toplumdaki birkaç çuval nesne yığınının bakarak ya da inceleyerek o toplumun bulunduğu coğrafyaya, yönetim şekline, kişi başına düşen gelire dair analizler yapılabilir. Bir gazete haberinde farklı semtlerdeki çöplerin karşılaştırılmasının sonuçları son derece ilginç ve gerçekçiydi. Çöplüklerden birinde, alışveriş poşetleri başat diğerinde ise kül. Ve karşılaştırma şöyle yorumlanıyordu: Birinci çöplükteki semtte oturanlar, tüketim gücünden dolayı, varıl insanlar, ikincisinde oturanlara yoksullar. Bu değerlendirmenin toplumsal sonucunu belirleyen çağdaş diğer ısıtma sistemlerinin olmadığına göstergesi olan "kül"dür. Bir başka deyişle, kül, toplumsal sınıfı belirleyendir.

Resim 22. John Chamberlain, "Büyükanne'nin Şapkası"
Boylanmış ve Kromlanmış Çelik Plakalar, 183x185,5x155cm, 1981

BİTPAZARINDA SOSYOMORFİK BOYUT

İnsanları en temel sosyal haklardan yoksun veya ekonomik buhran geçirmiş ya da geçiren toplumlarda bitpazarları kıpır kıpırdır. Orada zevk için ilgi alanlarına giren nesneleri toplayan hali vakti yerinde insanlar değil, yaşamını sürdürmek için gerekli olan eski eşyaları pazarlıkla küçük paralara alan ya da başka şeyler alabilmek için elindekileri satan ya da satmak zorunda kalan yoksul insanlar vardır.

Bitpazarlarında kaotik bir görünüm göze çarpar her zaman. Buralarda satılan nesnelerin büyük çoğunluğu çöplüklerden gelmiştir. Çöp toplayanlar ya kendileri ya da buralarda tezgâh açanlara bu nesneleri torba torba satarlar.

Bitpazarlarındaki nesne yığınlarının kaotik görüntüsü aslında büyük şehirlerdeki yaşamın ta kendisidir. Buralardaki tüm nesneler insanlar için “sıradan”dır. Ancak tek başlarına sıradan olan bu farklı nesneler bir araya geldiklerinde “sıradan olmayan” çarpıcı ve merak uyandırıcı üç boyutlu görsel anlatılar oluşturur. İnsan yaşamında her nesnenin anlamı her insan için farklıdır. Bitpazarı tezgâhları gündelik yaşamımızda devinen nesnelerin panoramasıdır. Her gün, her ay, her yıl bu görünüm değişir; çünkü her an yeni bir nesne yaşamımıza girer. Yeni giren eskinin yerini aldığından onun yaşamsal işlevini dolayısıyla da varlığını sonlandırır.

Sosyomorfik anlatılar, sıradana, sıradan olmayan bir bakış açısidir. Bir başka deyişle, “sıradan” bir gerçeklikten plastik sanatsal biçimlemeyle “sıradışı” bir gerçekliğe dönüşümdür.

“Bir sanat eseri, insanda güçlü bir bağlılık duygusu yaratabilmek için, sıradışı bir eser kimliğine bürünmelidir; onun asıl değerini oluşturan sıradışılığıdır.”

(Dubuffet 2005:16)

Gündelik yaşamımızda, özellikle de büyük şehirlerde, hızlı bir şekilde başkalaşıma uğrayan nesnelerle kuşatılmış durumdayız. Sabah önünden geçtiğimiz pırıl pırıl afişlenmiş bir duvar akşamüzeri geçerken yırtılmış, boyanmış ya da başka başka afişlerin tecavüzüne uğramış olarak karşımıza çıkabilir. Bu görüntü insanlar için “olağan”ken aynı görüntünün hem de hiç değiştirmeksizin bir galeri ya da müze ortamında sergilenmesi aynı insanlara “olağanüstü” gelebilmektedir. İşte nesnelerin gündelik yaşam ile sanat mekanı arasındaki varoluşları bu “simgesel işlev” ile ilintilidir:

“Bir nesne -örneğin herhangi bir örnek parça- belirli anlarda ve belirli durumlarda bir simge olabildiği gibi, bir başka nesne de bazı anlarda bir sanat yapıtı olabilir, bazı anlarda da olmaz. Doğrusunu söylemek gerekirse, bir nesne, belirli biçimde bir simge olarak işlev gördüğü için ve gördüğü sürece kesin olarak bir sanat yapıtına dönüşür. Taş, yolun üzerinde durduğu sürece sanat yapıtı değildir ama bir sanat müzesinde herkesin bakışına sunulduğunda sanat yapıtı olur. Yolun üzerinde genel olarak hiçbir simgesel işlevi yoktur. Oysa müzede, özelliklerinden bazılarını örnekler -örneğin biçim, renk doku özelliklerini. Bir çukurun kazılıp doldurulması, örnekleme gerçekleştiren bir simge olarak ona dikkatimizi verdiğimiz ölçüde bir yapıt gibi işlev görür. Öte yandan, Rembrandt’ın bir tablosu, kırık bir camı tıkamak için ya da bir şeye siper olarak kullanılacak olsa, sanat yapıtı olarak işlev görmeyi yitirirdi.” (Lenoir 2005:141)

Resim 23: Jacques Villeglé, "Parçalanmış Afişler", 1988, 235x185 cm

III. BÖLÜM

RESİM ANALİZLERİ

Resim 24: Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006

Bu resme (Resim 24) başlatan itkilerden biri, bitpazarı üzerine tutulan günlükteki kimi satırlar olmuştur:

“Ne zaman geçmiş zamana dair imlerle karşılaşsam bu imlere ‘bir zamanlar ya da artakalanlar’ adını verir ve sonra bir öyküye başlarım. Yıpranmış, parçalanmış siyah beyaz fotoğraflar... Bir zamanlar neredeydi... şimdi nerede... Bir zamanlar kimlere gösterildi ya da kimler gördü... Şimdi kimlere gösteriliyor ya da kimler görüyor... Ve kimlere gösterilecek ve kimler görecektir...”

(.....)

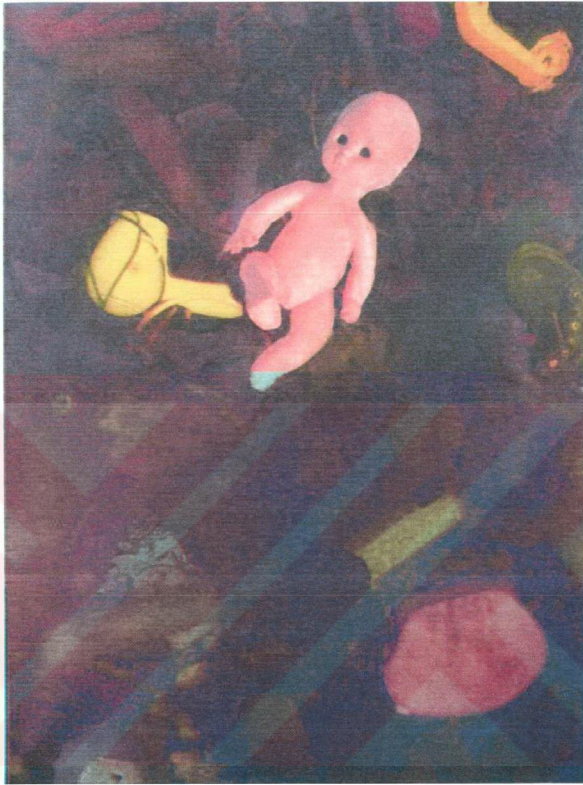
Babam öldüğünde annem babama ait bütün giysileri, kapı kapı dolaşıp eski giysiler toplayan, yoksul bir adama vermişti. Öylece bakakalmıştım her şeye... Bir yanda acı dolu gözleri annemin... Bir yanda babamın kokusu sinmiş üst üste yığılı babamsız giysiler...”

Daha birçok fotoğrafla birlikte çalışmadaki çiftin olduğu fotoğraf da bitpazarından satın alınmıştır. İmgelemde fotoğraftaki çiftin yaşamı canlandırılmıştır.

Çalışmada geçmişe yolculuk duygusu, koyu ışık içinde silüet görüntüler yoluyla verilerek, bu koyuluk içinde, fotoğraftaki çiftin farklı renklerle betimlenmesi, tekrenk yüzeyin renkli anlatıma kontrastlık yaratması sağlanmıştır.

Çiftin fotoğraflarının diğer alanlardaki fotoğrafik görüntülere göre soyutlanmamasının nedeni o görselliğin keskin bir gerçeklikle hissettirilmek istenmesidir.

Diğer resimlerde olduğu gibi bu resimde de iç içe geçmiş anlatı katmanlarının oluşumunda fotoğrafik görüntülerden yararlanılmıştır. Tuvale transfer edilen bu fotoğrafik görüntülerin üzerine yağlıboya çalışılmasıyla resim bir anlamda kolaj havasına dönüşmüştür.

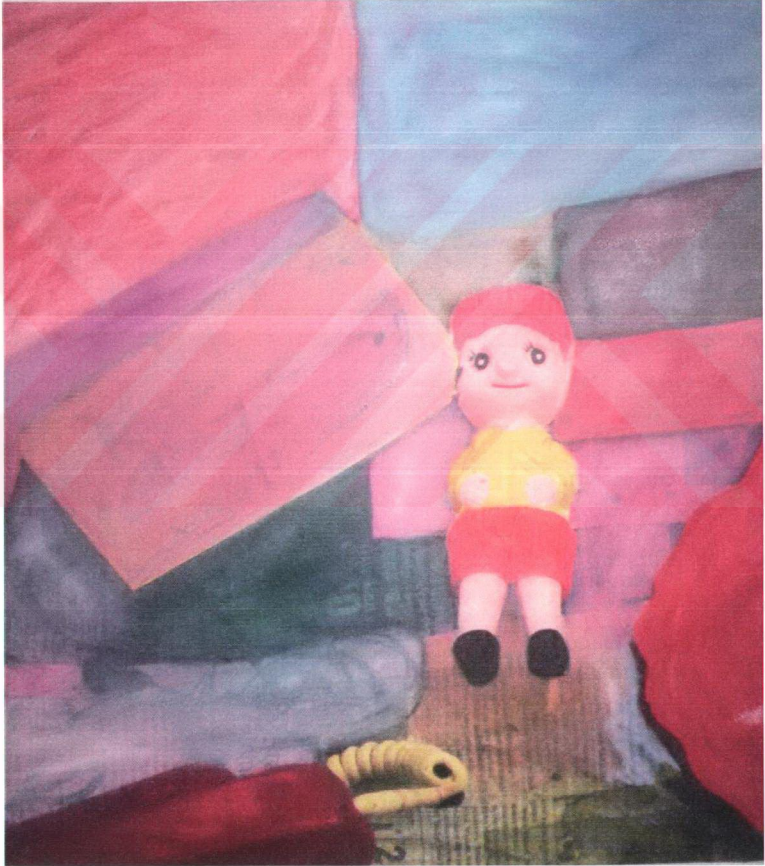
Resim 25: Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 121X160 cm, 2006

Resim 25,26,27,28'de anakent yaşamındaki yabancılaşma olgusuna gönderme yapılmıştır. Resimdeki nesnelerin kaotikliği büyük şehirlerdeki karmaşık görüntülere benzetilmiştir.

Resimlerdeki kırık, bozuk elektronik aletler kent yaşamının soğuk yüzünü imlerken, oyuncak bebekler diğer tüm nesnelerden farklılık taşıdığı ve bu nesnelerin içindeki sıra dışılığıyla bir paratoner gibi bakışları kendi üzerine çekmesi düşünülmüştür.

Oyuncak bebekle verilen ileti şudur: Yaşamımız tektipleşip insani değerlerden hızla uzaklaşmakta ve her gün duyargaları budanan böceklerle dönüşmektedir. Ve artık insan ilişkilerinde diyalog değil monolog başatlaşmıştır.

Resme bakan oyuncak bebeğe odaklanıyorsa ne mutlu ona... Anlatacakları var bakanın kendisine ve dünyaya dair.

Resim 26: Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006

Bir zamanlar çocuklar o ucuz plastik bebeklerle hep birlikte oynarlardı. Oyuncak bebeği olmayan bir çocuğa oyuncak olan çocuk, "Al biraz da sen oyna!" derdi. Kentlerin apartman dairelerinde çocuklar son moda oyuncaklarla yapayalnız. Yan dairedeki akrasının sesini duyabiliyor ama duvarın ötesine geçemiyor. Tıpkı ebeveynleri gibi.

Resim 27: Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik,
127,5X195 cm, 2006

Bu çalışmalar kapsamında, bütün resimlerde olduğu gibi, belli nesnelere odaklanılmıştır. Odaklanılan bu nesnelerin kendi aralarında öyküsel bir ilinti vardır. Odaklanılan nesnelerin dışındaki fon soyutlanarak, bütünsellik bozulmadan, belli nesnelerin öne çıkması sağlanmıştır.

Ayrıca geri planda (soyutlanan fon) ve odaklanılan figüratif, nesneler arasında birbirini iten ve çeken iki farklı anlatım diliyle “gerçek ve düş”ün içsel sınırlarında özgürce dolaşım düşünülmüştür.

Resim 28: Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145, 2006

Bu çalışmalarda (Resim 29, 30) fotoğrafları kullanılan insanların yaşamları üzerine resimsel bir öykü anlatılmaya çalışılmıştır. Kullanılmış bu nesnelerin sıradan olabileceği ama bu sıradan nesnelerin sahiplerinin yaşamlarının sıradan olmadığı bu resimlerde görsel anlatımın çıkış noktası olmuştur.

Resim 29: Erdal Ateş, İsimli, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006

Çalışmalarındaki oyuncak bebeklerin bir zamanlar sahibi olan o küçük çocukların şimdi yetişkin birer insan olduğu hayal edilmiştir. Bebeklerin üstündeki fotoğraflar geçmişe gönderme yapan bir imdir...

Eski siyah beyaz bir fotoğraf. Kimin bu fotoğraf? Ve bu fotoğraftakiler kim? Yaşayan ve yaşamayanlar hangileri? Yaşayanlar bu oyuncak bebeğin sahibini tanır mı? Tanır, belki. Bebeğin yüzünde tükenmez kalemle bir şeyler çiziktirilmiş. (Resim 29)

Bu resme bakacak yetişkinler, çocukluklarında üzerine çiziktirdikleri oyuncaklarını şimdi görseler tanırılar mı? Bir çocuk niçin oyuncak bir bebeğin ya da kamyonu kalemle çizer, ya da yazılar yazar? “Ölümcül bir hastalığa yakalandığımda babamın beni avutmak için ilk ve son kez aldığı o büyük mavi kamyonu çiziktirmiştım ben de. Sonra da ablama pazardan alınan o tenrengi naylon bebeklere...”

Niçin çiziktirilir? Çünkü, tek oyuncakla yıllarca oynandığı için. Tek oyuncak. Tek! On tane, elli tane olsa bir şeyler çiziktirmek hiçbir çocuğun umrunda bile olmaz. Çocukların hayalleri yetişkinlerinkine benzemez. Onlar bir hayalin peşinde koşmazlar. Her gün, her an yeni yeni hayaller kurarlar. Bir oyuncağın verdiği sevinç, coşku, hayal bitince yenilerini yaratmak için çiziktirilir oyuncaklar.

Resim 30: Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006

Odaklanılan nesnelerin az olduğu bu çalışmalara Furuğ'un(1997:25)
"Oyuncak Bebek" adlı şiirindeki o kırılğan dizeleri de yön vermiştir:

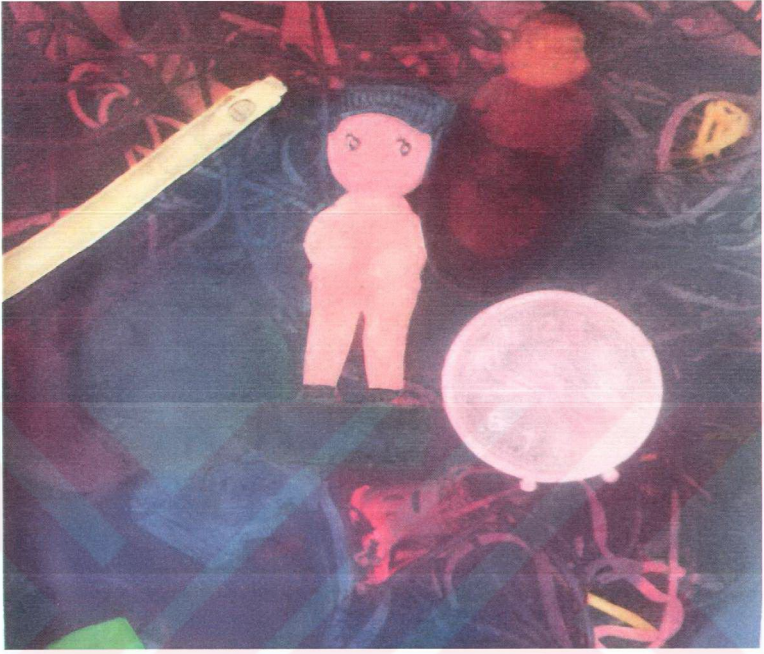
"Gölün vesikalık siyah-beyaz fotoğraf gibi
sandığında gizleyebilirsin güzel bir ânını.
armıha gerilmiş, yenilmiş bir mahkûmum
resmini, boş kalmış bir günün çerçevesine
koyabilirsin, veya
camdan gözlerle
dünyaya bakabilirsin,
oyuncak bebekler gibi.
İře yaramaz ellere dokunduđunda,
boş yere bađırabilirsin:
"AH ÇOK MUTLUYUM"

Resim 31: Erdal Ateş, İsimli, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006

Eşyalar, insanları tanımanın imleridir. Bu imlerden yola çıkarak eşya sahiplerine dair değerlendirmeler yapılabilir. Nesneler, sahiplerinin yalnızca parmak izlerini değil; düşsel, düşünsel ve ruhsal izlerini de taşırlar. Nasıl ki bir insanın yüzüne baktığımızda; mutlu, mutsuz, sevinçli, kederli gibi ifadeleri görebiliyorsak ya da hissedebiliyorsak bu durum, nesneler içinde geçerlidir. Maurice Merleau-Ponty'nin(2005:30) deyişiyle,

“Öyleyse şeyler, karşısında düşünüp taşınacağımız yalın ve tarafsız *nesneler* değil; her biri bizim için bir tutumu simgeler, bir tutumu anımsatır, bizde olumlu olumsuz tepkiler uyandırır; bir insanın kendisini çevrelediği nesnelerden, yeğlediği renklerden, dolaşmaya gittiği yerlerden, o insanın zevki, kişiliği, dünyaya ve dışarıdaki varlıklara karşı tutumu okunur.”

Resim32: Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006

Bırakılan nesne, zorunluluktan ya da umarsızlıktan da olsa, bırakana affetmez. Çünkü bırakılmak, hızla çürümek, yok olmaktır. Atılan, bırakılan nesneler içsel ve dışsal olarak derin hüzne ve acıya dönüşürler. Nesnelerin de insanlar gibi itibarları vardır. İtibarlarına son verildiğinde yaşama tutunamazlar. Yaşamda şeyler'e daha önce birileri tarafından kazandırılan anlamlar ya da birilerinin yaşantısal deneyimleri yön vermektedir. İmgelemimizde simgeleştirdiğimiz şeyler, daha önce birilerinin simgeleştirdikleridir:

"Kanatları kırık
bir uçuböceğiyim
parmaklarında yürütüp beni
dilek tutar mı biri?"

*

çirkin. evde kalmış
bir kız'ım
bir gün bana da
ilanı aşk eder mi biri?

*

yaşlı ve tüyleri dökülen
bir sokak kedisiyim
benim de patilerimi
gıdıklayıp okşar mı biri?

*

yakılmış ve savrulan
bir kitabım
beni okuyup kara sayfalarımda
çiçekler kurutur mu biri?"

Kanatları kırık bir uçuböceğini parmakta yürütmeye çalışıp dilek tutmaz kimse. Çirkin, evde kalmış bir kıza hiç kimse ilanı aşk etmez, evde kalır. Yaşlı, tüyleri dökülen sokak kedisinin değil patilerinin gıdıklanıp okşanılması yanından bile geçilmez. Yakılmış ve savrulan bir kitabın kara sayfalarında taze kır çiçekleri kurutmak akıllı bir insan işi değildir(!).

Akıllı insanlar şeylerle, daha önceden birileri tarafından kazandırılmış anlamlarla yaşarlar. Başkalarını mutlu etmiş şeyler, onları da mutlu ederler.

Resim33: Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006

Bu resimlerde (Resim 31, 32, 33) bırakılanların ve bırakılmanın öyküsü ele alınmıştır. Başat olan koyu atmosferle kişileştirilen nesnelerin kimilerinin artık yaşamadıkları kimlerinin de ağır yaralı olarak can çektiikleri gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmalarda kimi nesneler, çokrenkli bir anlatımla, “Hayat, her şeye rağmen devam ediyor”, genel söylemin dolaylı görsel göstergeleri olarak yorumlanmıştır. Öyleki, bu nesneler hemen kullanılabilecek bir duruş kazandırılmış ve varolan nesneler arasında farklı renk ve boya sürüşüyle öne çıkarılmıştır.

Resim33: Erdal Ateş, İsimsiz, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 140X145cm, 2006

Resim33'te gündelik yaşamdaki insan-nesne ilişkilerinin düşünsel ve duygusal boyutu irdelenmiştir. Çalışmanın ortasındaki iki oyuncakla geçmiş zamanın sevinci, coşkusu hissettirilmek istenmiştir. Bir anlamda, iki oyuncak, geçmiş zamanın, çocukluğun görsel imleridir.

Resim yapılırken, çocuklukta kaybedilen baba için yazılan, “Büyük Bir Adam” adlı şiir etkili olmuştur:

BÜYÜK BİR ADAM

Sarı ve soğuk bir güz
yeğın yağmurlar ağıyordu
lâl duruşuna altı yaşımın
-ki dinmedi hiç yağmurlar
o yaşımdan sonra...-

siyah bir önlük giydirdi bana
babam bir sabah
sonra tutarak el'imden sımsıkı
fotoğrafımı çekirtmeye götürdü beni
yolda ikide bir esmer ve sıcak eliyle
bembeyaz yakamı düzeltiyordu boynuma taktığı
ve "ilerde büyük bir adam olacaksın" diyerek
üşümüş el'imı tutuyordu -yeniden sımsıkı-
(.....)
altı yıl sonra, yeğın yağmurlar ağarken
sarı bir güz durmaksızın
babam göremeyecekti artık
-aldandığı için ölümcül uçurumlara-
ilerde asla büyük bir adam olamayacağımı!
(.....)
foto deniz'de -sekiz adet- siyah beyaz
vesikalık fotoğraf çektiğim gün
elini son tutuşumdu babamın!

Ateş (2001: 38-41)

Çalışmadaki oyuncakların renkçi görsel anlatımıyla, çocukların renkli dünyasına gönderme yapılmak istenmiştir.

Resimdeki ince boya katmanlarının dışında yer yer kalınca sıcak renk boya katmanları, genelde çalışmanın bütünü özelde kimi nesnelerle masalsı ilişki kurmak için düşünülmüştür.

SONUÇ

Anakentteki tüketim toplumunun yarattığı ötsel ve biçimsel değışim, bitpazarı nesnelerinin o eski bilindik görüntülerini, adeta çağdaş plastik sanat fuarı havasına dönüştürmüştür. Değişimin ortaya çıkardığı görsel değerler, başta resim olmak üzere sanatın farklı dallarında yaratılar doğurmaya neden olmuştur.

Bu çalışma kapsamında bitpazarı nesneleriyle kurulan sıkı ilişki, nesnelerin görünenin ötesini görmemizi, anlamamızı sağlamıştır. Onların da tıpkı insanlarınkine benzer bir yaşamsal serüveni olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle de anakentlerdeki insanların tüketim çılgınlığı, nesnelerle insanlar arasındaki geleneksel bakış açısını değiştirmiştir. Eskiden nesneler, insanlarla ömürboyu yaşam sürerken günümüzde bu yaşamsal yolculuk; eskinin işlevini azaltan ya da yok eden gelişmiş teknolojik anlayıştan dolayı çok kısa ömürlü olmaktadır. Yoğun tüketme edimi, nesnelerle insan arasındaki o eskiden yaşanan duygusal ve anısal bağı zayıflatmış, yok etmiştir. Bitpazarı tezgâhlarındaki nesneler, sahipleriyle yaşanmış duygusuz ve anısız ilişkileri sarsarak duyumsattırır ki bu duyum, hüznün ve acı vericidir...

Bu duyum zenginliği, yaratma ediminde, nesnelerle kurulan diyalog, onların nesnelikten, “özne”leştirilmesini sağlamıştır. Bu dönüştürme, nesnelerden yola çıkılarak toplumsal olayların ve olguların farklı açılardan algılamamızı kolaylaştırmıştır. En önemlisi de bu sıradan gibi görünen “döküntüler”in hiç de sıradan olmayan dünyası keşfedilmiş ve onların öyküleri yeni baştan yaşanmıştır.

Büyük bir heyecanla sürdürülen bitpazarı izleği, sanatsal çalışmalardaki insani değerlerin yitimi ve değişiminin eleştirel boyutuyla irdelenmesi ile “toplum ve nesne” ilişkisinin temelini oluşturmuştur. Ayrıca “toplum-nesne” ilişkisi biyomorfik sanattan hareketle, “sosyomorfik sanat” kavramsallaştırmasını doğurmuştur.

Önceleri görülen, fotoğraflanan eşyalar, daha sonraları onlarla daha fazla içselleşmek için satın alınmıştır. Sanatsal çalışma kapsamında yapılan resimlerde, özellikle kimi nesnelerin katı gerçekliğini hissettirme duygusu, bitpazarındaki fotoğraflanmış nesnelerin görüntülerini tuvale transfer etme tekniği oldukça etkili olmuştur. Transfer görüntülerin üzerine de boyasal anlatılar yaratılmıştır.

Bitpazarından çuvallar dolusu satın alınmış nesnelerin atölyedeki kurgusal denemeleri, yağlıboya resme koşut olarak, nesnelerin bizzat kendilerinin olduğu; asamblaj, nesne-ışık, nesne-ses gibi üç boyutlu düzenlemeler yaratmaya da itmiştir.

Toplumların maddi tanığı olan bitpazarı nesneleri teknolojik, toplumsal ve insani değerlerle ilintili olarak görüntüsel değişimi hep olacaktır. Düzenli olarak fotoğraflanan, kamera çekimi yapılan, satın alınan ve gözlemlenen bitpazarı nesneleri şaşırtıcı ve çarpıcı yüzüyle bu alandaki görsel çalışmaların uzun erimli olacağını hissettirmiştir.

KAYNAKÇA

APAYDIN, Talip (?) *Sarı Traktör*, Ankara : Başak Yayınları, 6. Basım

ATEŞ, Erdal 2001 *Yabanıl Şehirlerde Güz Koşuları*
Ankara : Exlibris Yayınları

BATUR, Enis (Hazırlayan) 1997 *Modernizmin Serüveni*
İstanbul : Yapı Kredi Yayınları

BAUDRİLLIARD, Jean 2005 *Anahtar Sözcükler*,
(Çev: Oğuz Adanır-Leyla Yıldırım) Ankara : Paragraf Yayınları

BERGER, John 1999 *Görünüre Dair Küçük Bir Teoriye Doğru Adımlar*
(Çev: Bülent Somay) İstanbul : Metis Yayınları

BÜCHNER, Georg 2001 *Bütün Yapıtları* (Yay. Haz: Hasan Kuruyazıcı)
İstanbul : Adam Yayınları, 2. Basım

DUBUFFET, Jean 2005 *Boğucu Kültür* (Çev: İsmet Birkan)
Ankara : Dost Kitabevi Yayınları

FEATHERSTONE, Mike 1996 *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*
(Çev: Mehmet Küçük) İstanbul : Ayrıntı Yayınları

FURUĞ 1997 *Sadece Ses Kalıcıdır* (Çev: Cavit Mukaddes)
İstanbul : Yapı Kredi Yayınları

GIACOMETTI, Alberto 2005 *Yazılar* (Çev: Aykut Derman)
İstanbul : Yapı Kredi Yayınları, 2. Basım

LENOIR, Béatrice 2005 *Sanat Yapıtı*, (Çev: Aykut Derman)
İstanbul : Yapı Kredi Yayınları, 4. Basım

LEPPERT, Richard 2002 *Sanatta Anlamlın Görüntüsü* (Çev: İsmail Türkmen)
İstanbul : Ayrıntı Yayınları

MARSHALL, Gordon 1999 *Sosyoloji Sözlüğü*
(Çev: Osman Akınhay-Derya Kömürcü) Ankara : Bilim ve Sanat Yayınları

ÖZÖN, Nijat 1995 *Büyük Dil Kılavuzu* İstanbul : Yapı Kredi Yayınları

PONTY, Maurice Merlau 2005 *Algılanan Dünya* (Çev: Ömer Aygün)
İstanbul : Metis Yayınları

RITZER, George 2000 *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*
(Çev: Şen Süer Kaya) İstanbul : Ayrıntı Yayınları

RUPPERT, Wolfgang (Hazırlayan) 1996 *Bisiklet, Otomobil, Televizyon*
(Çev: Mustafa Tüzel) İstanbul : Kabalcı Yayınevi

SARTRE, Jean Paul 2002 *Bulanıtı*, (Çev: Selahattin Hilav)
İstanbul : Can Yayınları, 3. Basım

SÖZEN, Metin- TANYELİ Uğur 2005 *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*
İstanbul : Remzi Kitabevi, 8. Basım

TUĞLACI, Pars 1979 *Okyanus Ansiklopedik Sözlük* (1-6 Cilt)
İstanbul : Cem Yayınevi, 3. Basım

YÜCEL, Tahsin 2005 *Kumru ile Kumru*
İstanbul : Can Yayınları, 9. Basım

DERGİLER

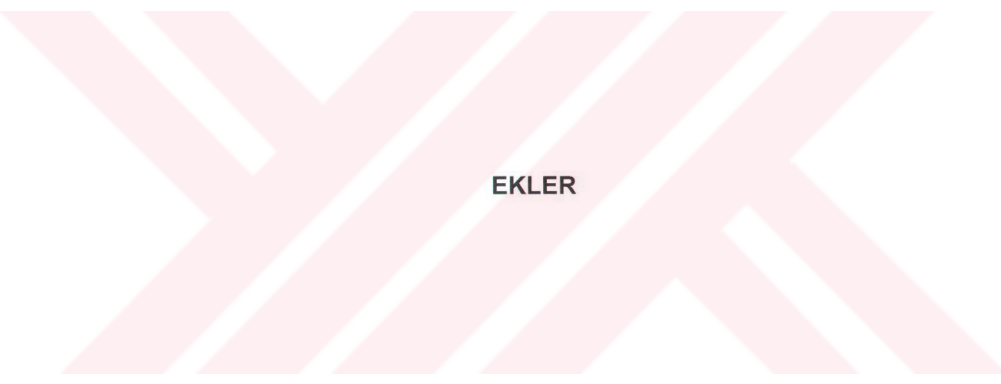
ADAM SANAT, 1991, Sayı : 70, İstanbul

COGITO, 1995, *Dünya Büyük Bir Mağaza*, Sayı: 5, İstanbul

COGITO, 1996, *Kent ve Kültürü*, Sayı:8, İstanbul

ETKİN SANAT, 2004, Sayı:3, Antalya

VAROŞ, 1995 , Sayı7-8, Ankara

EKLER

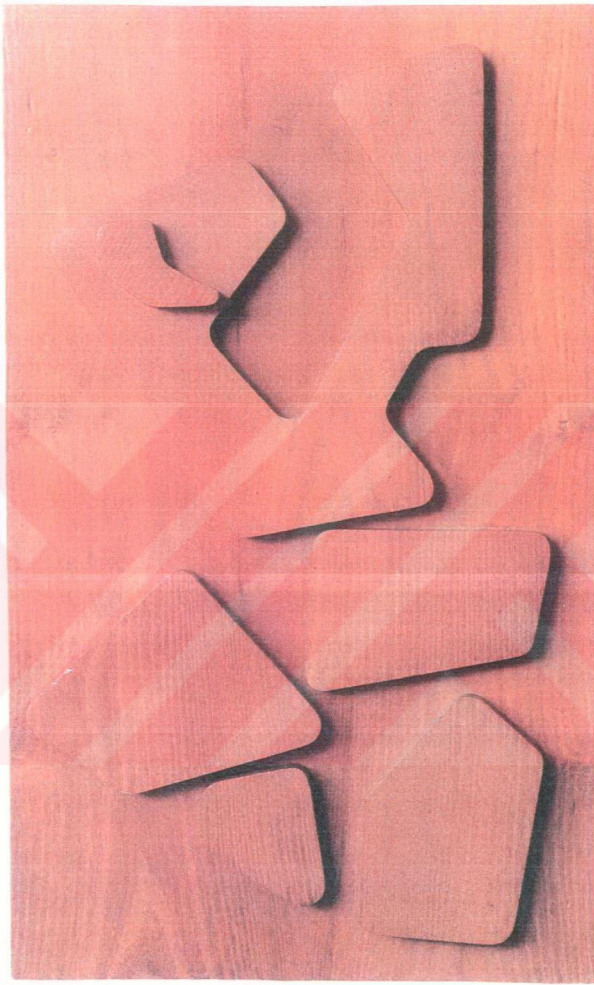
Burhan Doğançay, "New York'un Mavi Duvarları", Kâğıt Üzerine Karışık Malzeme, 19X29,2, 1999

Robert Rauschenberg, "3. Zamanın Resmi", Tuval Üzerine Karışık Teknik

Raymond Hains, Isimsiz, 210X210 cm, 1976

20 21 22

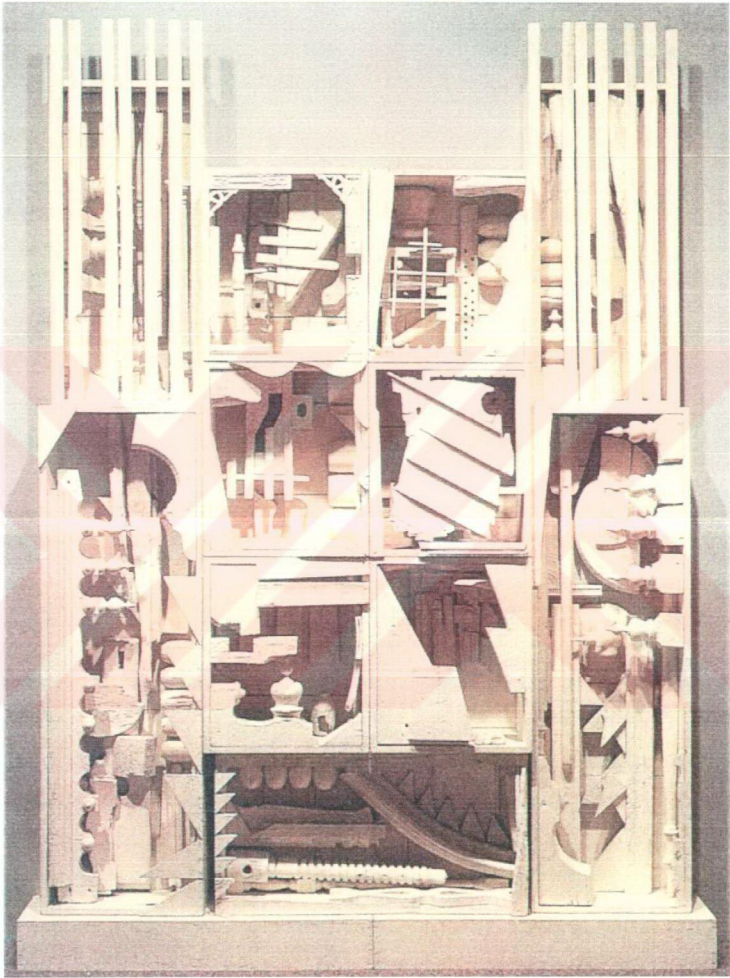
Hans Arp, Ağaç, 53,5X31,5 cm, 1949

Niki de Saint Phalle, "Sihirli Mantar", 300x210x170cm, 1989

Daniel Spoerri, "Olmamak", Asamblaj, 90x75x23cm, 1961

Louise Nevelson, "Dawn'ın Düğün Töreni II", Ağaç,
294,3x212,1x26,7cm, 1959

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Erdal Ateş
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara 01.06.1971

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : H.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü
Bildiği Yabancı Diller : Almanca
Bilimsel Faaliyetleri : -

İş Deneyimi

Stajlar : -
Projeler : -
Çalıştığı Kurumlar : -

İletişim

E-Posta Adresi : erdalates1@gmail.com

Tarih : 20.06.2006